

Den förlorade ålen

Samtidigt som ålen håller på att utrotas från haven, ägnar sig EU:s medlemsländer åt diskussioner om vem som är den största boven i dramat. Eftersom EU inte vill peka ut någon som skyldig, får alla lov att fortsätta fiska arten som förlorat 99 procent av sitt bestånd under 30 år.

Det här reportaget följer ålens väg, en lång resa från Sargassohavet till Skånes västkust. En slingrig färd från beslutsfattare i södra Sverige, via fiskbyråkrater i Stockholm till toppolitiker i Bryssel.

Avstampet blir i sjön. Från fiskeläget Ålabodarna. Min hembygd.

TEXT OCH FOTO: LUKAS ERNRYD

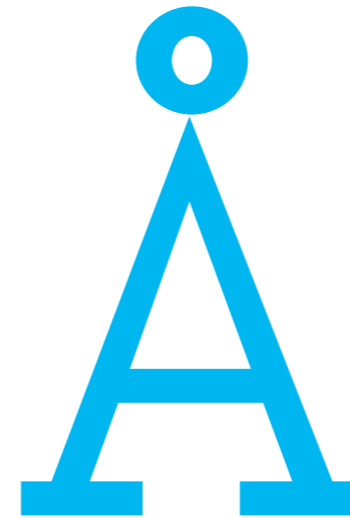

FÅNGSTMÄN. Per Isaksson och Magnus Jönsson vittjar näten. En hydraulisk skakmaskin slår näten fria från sill.

FÖRVALTAREN. Magnus Jönsson med sina två båtar. Träbåten på land användes av farfar Johnny Jönsson på 60-talet för ålfiske. Nu ska den göras helt sjöduglig igen. - Det är nostalgi att fixa farfars båt, säger Magnus.

”Ålen, den tar aldrig slut. Du vet, man sade så.”

labodarnas hamn ligger stilla i oktobernatten. En punkterad badboll sticker upp ur en papperskorg. Två glassapper dansar en sista dans längst ut på piren innan de släpper taget, ramlar över kanten och flyter iväg på varsitt håll. De sista badentusiasterna gav upp för ett par veckor sedan. Det lilla fiskeläget sjunker sakta in i sin vinterdvala.

Med sin brummande dieselmotor och tända lanternor bryter fiskebåten Tellus tystnaden. Klockan är halv tre på natten och Magnus Jönsson och Per Isaksson har börjat sin arbetsdag för länge sedan. De har varit här och undersökt näten, kontrollerat motorn och instrumenten och lyssnat in sig på väderrapporten.

Kommunikationen är ordlös, rörelserna är effektiva mellan Magnus och Per. De är Ålabodarnas sista yrkesfiskare.

Ortsnamnet till trots är det inte ål som vi ska ut och fånga. Det är sill som gäller för Tellus och till sin hjälp har båten ekolod som skickar och tar emot signaler om vad som finns i havet.

Målet är att ta sillen när den söker sig ner mot botten och det är inte alltid lika lätt i Öresunds strömfyllda vatten. Sillen gillar inte strömmar, men på lugna platser börjar den röra sig nedåt så fort det börjar ljusna. Då gäller det att vara snabb med att få ut näten.

– Sillen envisas med att stå högt i sjön i dag, vi får nog gå ut lite senare i morgon säger Magnus och

håller upp en kopp kaffe från sin termos.

Per Isaksson svarar med en nästintill osynlig nick och fortsätter blicka rakt ut i mörkret. Han har fiskat professionellt sedan 1983 och har varit på båtar som både har utgått från Ven och från orter kring Östersjön. Han berättar att sillen är mer lönsam än torsken som har blivit sämre de senaste åren.

– Tidigare kunde man få upp 500 kilo torsk med sex garn. Nu ska du vara lycklig om du får 200 kilo, men då behöver du sätta 20 garn. Och det du får är ändå bara smått. Ibland får du ingenting, säger Per.

Vi befinner oss en bit utanför det lilla samhället Fortuna när det händer. Ekolodet visar att det kan finnas sill på botten.

– Vi testar väl här då, säger Magnus och Per går bak i båten för att kasta de första näten i vattnet. I takt med att båten glider fram sjunker garnen mot havsbotten. Med jämna mellanrum slänger Per i tyngder som ska hålla den finmaskiga fiskfällan på plats. När han är klar väntar en timmes vila innan det är dags för att dra upp näten igen.

Till skillnad från Per, rinner det åtskilliga generationers fiskarblod i Magnus ådror. Slakten har botten i Ålabodarna sedan 1700-talet. Farfars far Johan Jönsson och farfar Johnny Jönsson var båda med om Ålabodarnas bästa ålfiske på mitten av 1900-talet. Pappa Lennart Jönsson bor kvar i byn och har också fiskat, men inte på heltid.

Om Magnus skulle få för sig att plocka upp den gamla familjetraditionen med ålfiske skulle han bryta mot lagen. År 2007 blev det förbjudet för alla utom de som kunde bevisa att de årligen drog upp 400 kilo ål att fortsätta. Alla andra var och är tvungna att släppa ut varje fångad ål.

GEOGRAFI. Ålabodarna är det enda fiskeläget i Sverige som har fått sitt namn efter ålen.

Magnus, är du inte sugen på att fiska ål som din släkt alltid har gjort?

–Nja, det är enkelt med sillen, du har alltid näten i båten. Är det dåligt väder en dag behöver du inte gå ut. Men det kan du inte om du ska fånga ål, säger Magnus som pausar ett ögonblick när han får syn på Ålabodarnas gamla fiskebodnar:

– Men visst hade det varit jåkligt kul att dra en ryssja.

”Vissa år var bra, riktigt bra, som året jag köpte bil. Folk kallade våra bilar för ålagrin.”

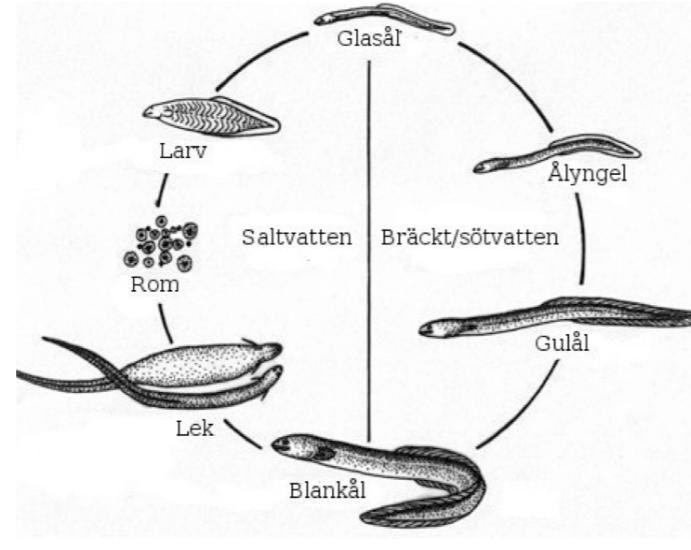
Vi anländer till Ålabodarna igen. Den punkterade badbollen sticker fortfarande upp ur papperskorgen.

Tellus kommer hem utan fisk. Dagens fångst på 1,2 ton sill såldes direkt till en dansk uppköpare i Sletten, ett fiskeläge elva kilometer söder om Helsingör. Magnus säger att det är svårt att locka svenska uppköpare att åka inom Ålabodarna när det bara är han och Per som fiskar. Fiskeläget är helt enkelt inte värt en omväg för de stora grossisterna. Annat var det förr, kring mitten av 1900-talet, då slogs uppköparna om fisken i Ålabodarna. Och fisken var ål.

På den tiden var hamnen en livlig arbetsplats som uteslutande handlade om ål. Om det inte fiskades efter ål, så förbereddes det för att fiska ål. Om det inte förbereddes för ål, så talades det om ål. Och om det inte talades om ål, så tänkte man på ål.

Ålabodarna är det enda fiskeläget i Sverige som har namngetts efter ålen. Fiskare från Holland och Belgien lockades hit redan på 1600-talet för att fånga ålen som hade rykte om sig att vara extra fin.

Alabodarna är också min hembygd. Det är platsen där jag tillbringade de första tjugo åren av mitt liv. Jag har bestämt mig för att

TRANSFORMERING. Ålen byter skepnad under sin livscykel. Men hela tiden är det samma art.

resa efter ålen. Var tog den vägen?

I Ålabodarna lyckades den hala fisken hålla hela byn i ett järnhårt grepp. Nu är det ont om ål i Öresund, precis som i resten av Europa, och Ålabodarna har helt slutat med sitt ålfiske. Nästan alla de gamla yrkesfiskarna i byn är döda och kvar finns bara Magnus Jönsson och Per Isaksson som fiskar.

När jag växte upp i Ålabodarna gick de gamla yrkesfiskarna runt i fiskekottor och träschor, tuggade snus och samlades i klungor i hamnen. De snackade om havet, vinden och fisken som inte nappade. Ibland bjöd de oss ungar på lakritspipor. Mest skrockade de om gamla tider. Dagarna då ålen nästan hoppade upp i båten av sig själv. När Öresund kokade av fisk och man kunde ösa upp den med händerna.

– Ålen, den tar aldrig slut. Du vet, man sade så, säger Gordon Andersson, pensionerad ålfiskare som bor kvar i fiskeläget.

Jag står i Gordons vardagsrum och hör honom göra kaffe i köket. Ett skepparexamensbevis från 1916 sitter högtidligt inramat på väggen. Det berättar att Gordons far, Carl Andersson, ”äger kännedom om sjökortet, kompassen och kursens afsättande samt hvad som bör iakttagas vid händelse af strandning”. I ena hörnet står en stor flaska som rymmer barkbåten Archibald Russell i miniatyrformat. Utsökta detaljer i form av oklanderligt ditsatta segel och master visar att den är gjord av någon med stor kunskap och tålmod.

VETERAN. Gordon Andersson, 73 år, visar runt i Ålabodarnas hamn som var arbetsplats åt 25 man när ålfisket var som bäst på 1950- och 1960-talet. I dag finns inga ålfiskare kvar i fiskeläget.

– Ja, den ja. Far lämnade aldrig något åt sluppen, säger Gordon som om han läste mina tankar. Det var samma sak med näten. I bland var han så noga med att se över dem att man blev tokig. Far sa alltid: ”glöm inte att det är ål vi ska fånga, inte fisk”.

Gordon är den nionde eller tionde generationen av fiskare i Ålabodarna. Han slutade skolan när han var tolv år och började följa med sin far ut på sjön strax efter konfirmationen. Året var 1952 och Ålabodarna stod inför sina bästa år av ålfiske. Gordons del av ålpengar, hans lott, sattes till en fjärdedel. Det kunde bli flera tusenlappar för en pojke som precis blivit tonåring.

– Det var aldrig pengarna som lockade. Jag visste redan när jag var fem år att jag skulle bli fiskare. Då byggde jag en flotte och satte krok. Mor önskade att jag skulle läsa på universitet, bli ingenjör och få ett liv som inte var så osäkert. Men du vet, far var min idol, säger Gordon och tar ett bloss på sin cigarett:

–Jag ville ju göra vad han gjorde.

Gordon berättar att det fanns en särskild respekt för ålen som inte fanns för torsken, sillen eller rödspättan. Det berodde dels på att ålen gav bättre betalt - åtta gånger mer - men också för att det krävdes mer kunnighet, tålmod och psyke för att fånga den.

Minsta lilla maska i näten och det blev ingen ål.

Men den man som hade lite tur och visste vad han höll på med – ja, för inga kvinnor var välkomna i fiskeriets könskonservativa värld – kunde tjäna en bra slant.

Under guldåren på mitten av 1900-talet drog 25 yrkesfiskare upp över hundra ton ål om året i den lilla fiskarbyn. Det finns historier om Ålabodsfiskare som åkte in till Helsingborg för att fira ålsäsongens slut. De klädde upp sig i det finaste de hade och hämtade ut säsongens ålpengar hos grossisten. Sedan gick de på Hotell Mollberg, en av stadens flottaste restauranger. När räkningen sprang iväg en bra bit över 100 kronor, började hovmästaren tvivla på de allt mer uppsluppna människors betalningsförmåga. Då reste sig en i sällskapet och vecklade ut en 10 000-kronorssedel som han drämde i bordet. Sedan spändes blicken i servitören som fick frågan ”har du växel på denna min herre?”

När Gordon var 18 år åkte han in till Landskrona och köpte en splitterny ljusblå Mercedes. Och då tömde han inte ens hela sitt sparkonto. Han fick sju procent i rabatt eftersom han kunde lägga hela summan på bordet.

– Vissa år var bra, riktigt bra, som året jag köpte

ÅLMÄN. Uppe vänster, Gordon Andersson, 26 år, står ovanpå ett hyttefat och håvar upp den levande ålen till uppköparen. Nere vänster, söndagsupplädda karlar vid ryssjor på tork. Carl Andersson (Gordons far) lutar sig mot John Truedsson. Höger, ålförsäljning.
Foto: Anders Hilding/Landskrona Museum

”Spräget på Ålabodarna”

På Ålabodarna: I Ålabodarna

Bagvänd: Okunnig i det mesta

Bonngarn: Bottengarn

Böda: Laga nät

Hyttefat: Stor friliggande trälåda för förvaring ål

Lägenhet: God västlig vind för ålfisket med bonngarn

Macker: Den eller de man fiskade med

Ryssja: Cylinderformat fångstnät för ål

Vann: Vatten

Vindue: Fönster

bil. Folk kallade våra bilar för ålagrin. Men det var långt ifrån alla år som var bra. Det kunde skifta som tusan från ena dagen till den andra. Det är inte klokt egentligen när man tänker på hur nervöst det var, säger Gordon.

När september kom och ålsäsongen låg ett par veckor bort satt alla klistrade mot radion för att höra väderreporten från Danmark. De danska meteorologerna ansågs pålitligare än de svenska. Framför allt lyssnade man efter vinden. Var det ostlig vind, alltså frånlandsvind, försvann ålen bort från kusten och månader av förberedelser kunde ha varit förgäves. Och inte bara det – årsinkomsten riskerade att utebli.

För att förstå hur en by kunde bli så dominerad av en enda fisk måste man först förstå att ålen har ett beteende som skiljer den från andra fiskar. Det är nära till hands att beskriva ålen

som ”gåtfull”, ”mystisk” eller något annat adjektiv som ger ålen övernaturliga dimensioner, men sanningen är att det är svårt att tro att ålen är något annat än en fantasi. Den europeiska ålen kommer från ett och samma fiskbestånd och föds bara på en plats i världen, i Sargassohavet som ligger nordöst om Kuba och Bahamas.

Det betyder att alla ålfiskare i Europa slåss om exakt samma fiskar, även om inte alla inser det eftersom olika länder fångar ålen när den befinner sig i olika stadier.

Först driver ålen, som då är en sex millimeter liten larv, med golfströmmen till Biscayabukten i minst tre år. Där utvecklar den sig till sitt andra stadium. En 70 millimeter stor genomskinlig glasål. Det är då spanjorer, portugiser, fransmän och engelsmän plockar upp den. Särskilt på Iberiska halvön anses den vara en delikatess i soppor.

De glasål som överlever sprider sig i Europas sjöar och vattendrag och börjar så småningom utveckla pigmentering. Den börjar leta sig ner mot botten för skydd och föda. Där växer den och får då namnet gulål. Ännu har den inte bestämt sig för vilket kön den ska ha och forskarna tror att den väljer sitt kön utifrån hur snabbt den växer och hur många andra ålar som den ser runtomkring sig. Ålarna i det svenska vattnet är till 95 procent honor. Hannarna är vanligare i södra Europa och blir endast 45 centimeter. Honorerna kan bli det dubbla och väga fem gånger mer. Sedan lever den i sötvatten tills den känner instinkten att vända hem till Sargasso för att leka igen. För hannarna sker det efter sex till femton år. För honorerna kan det dröja upp till 30 år, kanske ännu längre. Ingen vet helt säkert.

Övergången till det sista blankålstadiet markeras av att huvudet smalnar av och ögonen blir stora. Den får också en silvrig färg och slutar äta. Ålen förbereder sig för sin lekvandring tillbaka dit den föddes.

Och det är då som Ålabods-

fiskarna står redo för att fånga upp den på sin väg ut ur Öresund.

Blankålens kräsna rörelsemönster ger ålfiskarna en stor utmaning. Ålen vill bara simma hem under höstmånaderna och när månen lyser med sin frånvaro. I september, oktober och november hade ålfiskarna bara sex veckor på sig att fånga ålen. Under denna tid, som kallas för ålamörkret, skulle hela årsinkomsten bärgas. Stora pengar stod på spel och vissa år gick det käpprätt åt helsike.

I Ålabodarna minns man ännu skräckåret 1967 då stormen tog de flesta av de dyra redskapen. Men motgångar och allmänt dåliga ålår till trots, var ålfisket den ekonomiska nerven i fiskeläget. Ålen gjorde

”Att fånga ål är det vassaste du kan göra. Vem som helst kan slänga ut ett garn, *men få kan fånga ål*. Du måste vara på hugget hela tiden.”

det möjligt att både bo och arbeta på orten. I synnerhet när de andra näringarna i byn, tegelindustri och skeppning av tegel och betor, långsamt tynade bort tiden efter andra världskriget.

Som mest bodde kring 250 personer i byn. I dag ligger siffran på 102. Det fanns två butiker, frisör, café, småskola, skomakare och tullstation. Slaktare och fyra olika bagerier körde dit varje vecka. I dag finns inget av detta kvar.

Alabodarna blev lugnare i samma takt som ålen slutade fastna i ryssjorna ute i sundet. Efter glansperioden under 1950- och 60-talet blev det ålsnålt i Öresund. Samtidigt började den första generationen av fiskare att bli till åren. Många var födda kring 1900-talets början och såg slutet på sina yrkeskarriärer. Och deras söner såg sig efter andra jobb. Flera blev tullare, andra började på skeppsvarvet i Landskrona.

Gordon minns hur han en februarimorgon 1970 stod i hamnen helt överisad och dödstrött efter att ha dragit upp rödspättegarn i timmar. Hans far hade pensionerat sig några år tidigare och Gordon fiskade själv. Han möttes då av en ”herreman” i hamnen som ville köpa två spättor av honom.

– Han betalade ett par kronor och sa adjö men kom tillbaka efter en stund och frågade rätt ut om jag ville börja på brandkåren. De behövde bra folk och han fick väl ett gott intryck av mig. Jag frågade först far, ”bara ta det”, svarade han. ”Det är säkrare än fisket, och så får du pension och kan sluta tidigare”. Gordon tackade ja och inledde en ny yrkesbana. En på land.

Snutt över gatan från Gordon bor Jarl Löfström, 72 år. Gordon och Jarl, eller Jalle som han kallas, utgör de sista gamla yrkesfiskarna som finns kvar i byn. Jalle fiskade med sin far och bror. Tillsammans valde de att bita sig kvar med ålfisket även om tiderna blev sämre.

På 1970-talet fanns det enligt Jalle bara tolv yrkesfiskare kvar. Då hade fiskestyrkan i Ålabodarna mer än halverats från när den var som störst.

– Ålfisket blev snabbt sämre då, men jag minns ett år som vi åkte ut till Lundåkrabukten där vi hade bottengarn. Först såg vi att de var fyllda av en massa tång. Vi började skära bort tången i det grunda vattnet, men sen slutade far plötsligt, ”fan, det ser ju

konstigt ut detta, det ser ju ut som i gamla dar”, sa han. ”Vad menar far”, sa jag. ”Ja, ålsamlarna kommer ju inte upp ovanför vann.”

De trodde samlarna var fulla med maneter och tång. De gick inte att rubba. Men de hade fel.

– Till slut fick vi upp det, totalt fullt av ål. Vi fick nog tre ton den natten. Det kan ha varit det bästa året någonsin. Men vi var de enda som tog upp bra med ål det året. Allt stämde med strömmar och vind.

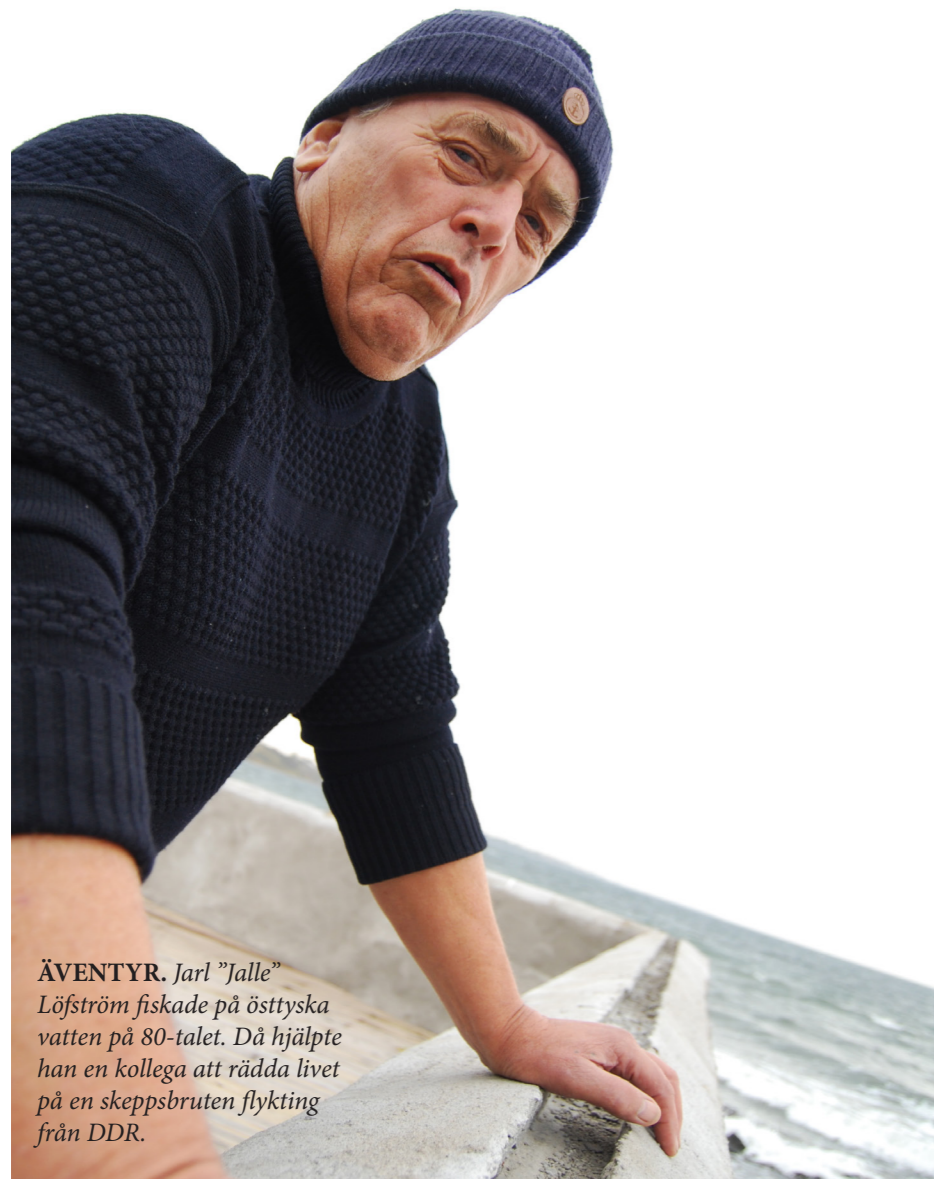
1975 gick Jalle över till att fiska främst sill och torsk som han beskriver som helt annorlunda än ålfisket.

– Att fånga ål är det vassaste du kan göra. Vem som helst kan slänga ut ett garn, men få kan fånga ål. Man måste vara på hugget hela tiden. Far sa alltid ”är där en maska och vi inte hittar den, så hittar ålen den”. Ålen är fullkomligt fenomenal, säger Jalle och spanner ögonen i mig för att visa att han menar allvar.

En stor omställning var också att gå över från att fiska i sundet utanför det egna huset, som ålfisket innebar, till att vara iväg flera veckor åt gången på jakt efter de bästa sill- och torskstimmen.

– Jag gillade aldrig det där skiftet, jag var ju ålfiskare. En gång var det minus 14 och vi låg utanför Oxelösund och min brors hår frös fast i skottet och han skrek till mig ”Jalle, jag kommer inte loss”. Att ligga ute i en båtjavel så länge kan ta dö på vem som helst, det säger jag dig. Ålfisket var ett hemmafiske och du hade din familj som du kom hem till varje dag. Att fånga ål var tveklöst det bästa fisket jag har varit med om. Pengamässigt, socialt, rubbet.

Jalle beskriver också ålfisket som en aktivitet som sköttes på ett vördsammare sätt än sill- och torskfisket. Orsaken tror han beror på att ålen alltid fångades levande. Efter fångsten förvarades fisken i så kallade hyttefat, som var stora vattenfyllda lådor som låg i

ÄVENTYR. Jarl ”Jalle” Löfström fiskade på östtyska vatten på 80-talet. Då hjälpte han en kollega att rädda livet på en skeppsbruten flykting från DDR.

vattnet. Där förvarades ålen sedan tills uppköparna kom. När hyttefaten började fyllas upp i september lade sig en särskild stämning över byn.

–Ålabodarna blev rena sambandscentralen. Gros-sister ringde hit och frågade om vilka priser vi skulle gå ut med, andra fiskare hörde av sig och vi bytte tips och idéer. Far satt mest i telefon hela tiden. Det var otroligt spännande. Men sen när vi fiskade torsken försvann det där, det var liksom ingen som brydde sig om man fick 25 öre mer eller mindre.

Det börjar bli allt mer uppenbart att man fiskar fisk, men man fångar ål. Ålen befinner sig i en egen division.

De allra flesta ålfiskarna i Öresund slutade med sitt stora bottengarnsfiske redan på 70-talet eftersom näten inte fylldes som förr. Men det var inte förrän 2003 som Fiskeriverket, som nu heter Havs- och vattenmyndigheten, skickade ut ett pressmeddelande som skulle visa hur pass allvarligt det var med ålbeståndet.

Mätningar visade att antalet glasålar från Sargassohavet till Europa hade minskat med 99 procent från år 1980. Det såg onekligen ut som att ålen var en hårsman från att utrotas. Eller kanske var den redan utdömd? När ett fiskbestånd ramlar under gränsen för vad som kallas för säkra biologiska nivåer finns risken att fiskarna inte hittar varandra när de ska leka i Sargassohavet.

Den stora minskningen till trots tyckte inte Fiskeriverket att fisket behövde inskränkas. Anledningen var att det skulle vara orättvist mot ålfiskarna.

Fiskeriverket ansåg att ett fiskestopp skulle slå undan det viktigaste benet i det svenska kustnära fisket och fisket i insjöarna. Dessutom visade mätningar att ålpopulationen i svenska vatten hade varit rätt så intakt de senaste tjugo åren vilket kan uppfattas som lite av ett mysterium.

Den ena förklaringen är att ålen, som kan bli riktigt gammal, kan bestå av glasål som vandrat hit innan den stora minskningen skedde.

Den andra förklaringen är att Sverige köper glasål från andra delar av Europa som sedan sätts ut i svenska vatten.

Miljöorganisationer som Världsnaturfonden och Svenska naturskyddsföreningen krävde ett totalt ålfiskestopp och backades upp av några fiskbiologer, men i det stora hela var fiskare, fiskbyråkrater på Fiskeriverket och forskare rätt så överens. Det skulle inte betyda så mycket om Sverige slutade fiska helt och hållet. Ålfrågan bedömdes vara mycket mer

komplex än så. Argumenten var att ålen i Europa kommer från ett enda bestånd och fiskas i alla sina stadier i hela Europa. Sverige såg sig som en liten aktör i sammanhanget. Det fanns fulare fiskar i Europa som borde sluta med sitt ålfiske innan vi slutade med vårt, menade somliga. Som svensk var det lätt att peka på Frankrike, Spanien och Portugal som fiskade upp tiotals miljoner glasål för export till Kina, där

”Det var en riktig idiotformel, hur räknar du ut det? *En ren skrivbordsprodukt från EU.*”

den föddes upp i odlingar. Slutsatsen blev att detta var en fråga för EU att lösa.

2004, 2005 och 2006 kommer och går. Mycket möten och diskussioner, men ingenting händer. Glasålbeståndet fortsätter att minska och EU-kommissionen, som har patent på att ta fram lagförslag i EU, ville ursprungligen ha ett ålfiskestopp, men medlemsländerna protesterade. De var i likhet med Sverige inte så pigga på att sluta fiska ål. Istället såddes tvivel om vad som egentligen var den största orsaken till varför ålen försvinner. Det var inte säkert att det var fisket som var orsaken. Förändrad golfström, miljögifter, växthuseffekten, kraftverk och parasiter seglade upp som tänkbare anledningar. Länderna ägnade mer tid åt att diskutera vem som var den största boven i stället för att komma överens om ett totalt ålfiskestopp. Johan Wagnström, fiskeridirektör på Länsstyrelsen i Skåne, minns hur diskussionerna gick.

– För många länder var det stora värden som stod på spel. Atingen kulturella eller ekonomiska. Dessa ville de inte kasta bort frivilligt och det hela blev till en pajkastning mellan länderna. Spanien anklagade oss för att ta honorna som var på väg hem igen för att producera ny glasål. Och vi tyckte att Spanien inte gav ålen en chans att ens växa sig stor när de tog den lilla glasålen. Och man kan vända och vrida på det där hur mycket som helst. Är det hönan eller ägget som ger liv? Till sist är det ju båda.

Att Sverige skulle ge förslaget om att införa ett ålfiskestopp fanns aldrig på kartan i dessa diskussioner. Det fanns - och existerar fortfarande - en ton i åldebatten där EU:s medlemsländer tycker att just deras ålfiske inte är värst. Sverige tycker att landets ålfiske är ansvarsfullt.

– I Skåne är det i nuläget 55 gubbar som fiskar ål längs med kusterna. Det skånska ålfisket har mest en museal karaktär och påverkar inte ålbeståndet i någon stor utsträckning, säger Johan Wagnström.

FISKERIDIREKTÖR. Johan Wagnström tar sig gärna en bit ål. - Skulle jag låta bli hade det varit detsamma som att jag inte trodde på vår egen räddningsplan, säger han.

Detta ”museala fiske” gav ändå 80 ton ål i de skånska ålfiskarnas ryssjor förra året. En tiondel av denna fångst serverades under de traditionella ålagillena på Österlen, men upp mot 90 % exporteras till utlandet. Anledningen till de stora export-siffrorna är att svenska restauranger och butikskedjor drar sig för att sälja utrotningshotad fisk. Miljöorganisationer har egna svartlistor på företag som säljer ål och vissa av dem har även utfört aktioner mot butiker som har haft ål i sina kyldiskar. Det kostar mer än det smakar att säja ål i form av förlorad *good will*.

Till slut, år 2007, presenterar EU-kommissionen ett förslag som de tror att medlemsländernas fiskeministrar ska kunna acceptera. Resultatet blir en plan med tillräckligt vaga direktiv för att inte väcka bestörtning i något land.

Det pekar inte ut någon som boven i dramat, även om glasålsindustrin får en liten knäpp på näsan. Alla länder som fiskar glasål ska reservera en del av fångsten till så kallade utsättningar. Det innebär att glasålen ska göras tillgänglig för andra länder att köpas och sättas ut i deras vattendrag för att växa till stora ålar.

Men i det stora hela kan länderna pusta ut. EU kräver inget ålfiskestopp. Istället läggs ansvaret på de enskilda medlemsländerna att utverka sina

egna förvaltningsplaner för att rädda ålen. Samtidigt plockas ålen också upp på Internationella naturvårdsunionens rödlista som ”kritiskt hotad”.

EU-kommissionens plan går ut på att 40 procent av den ål som vandrar in i ett land ska garanteras fri lejd till Sargasso igen. Men den ska basera sig på så kallad jungfrulig utvandring, det vill säga att all mänsklig påverkan i form av fiske, dammbyggen och miljögifter ska plockas ur ekvationen. Eller i klar-text: hur mycket ål skulle finnas om människan inte fanns?

– Det var en riktig idiotformel, hur räknar du ut det? En ren skrivbordsprodukt från EU, säger Johan Wagnström.

Alla länder med ål i sina vatten fick till den sista december 2008 på sig att komma fram med en plan. EU-förordningen underströk att Internationella havsforskningsrådet, som är den största auktoriteten när det gäller kunskap om arternas tillstånd i haven, ansåg att den mänskliga påverkan på ålbeståndet skulle sättas så nära noll som möjligt.

Likväl väljer EU att helt ignorera detta råd i sin förordning. Det viktiga var att länderna reducerade sina ålfisken och nådde det önskade resultatet.

Alla fick bestämma hur minskningen skulle gå till. Ville ett land stänga sitt ålfiske fick det göra det, men det var inget krav. Det var lika acceptabelt att begränsa det i form av antalet fångstdagar, fångstred-

skap eller vilka som fick fånga ål. Och eftersom Sverige inte förstod vad Johan Wagnström kallade för "EU:s idiotformel", sattes en annan målsättning av Fiskeriverket som fick uppdraget att utarbeta en plan. Från Sverige skulle 9 av 10 blankålar överleva och bidra till reproduktionen. Det gavs alltså utrymme till att fiska upp den där tionde ålen.

Sveriges ålförvaltningsplan landade i fyra typer av åtgärder som skulle begränsa åldödligheten. Den mest effektfulla av dem var redan i rullning. I april 2007, några månader innan EU kom med sin ålförvaltningsförordning, hade Sverige valt att införa ett ålfiskestopp för alla som inte var yrkesfiskare. Med andra ord stoppades fritidsfisket av ål. Den andra åtgärden hängde ihop med en insikt i att det nog inte skulle vara så lätt för fritidsfiskarna att ge upp sitt ålfiske. En ökad kontroll av ålfisket skulle se till att det bara var de med speciallicens som lade ut ryssjor.

Den tredje åtgärden var att öka överlevnadschanserna för ålarna när de passerade vattenkraftverken, eftersom de blev till ålmos när de simmade genom kraftverkens turbiner. Fiskeriverket ingick ett avtal med flera av de stora kraftbolagen med målet att 140 000 ålar skulle överleva varje år. Den fjärde åtgärden som Sverige åtog sig var att köpa in glasål från Frankrike och England för att föda upp dem till blankålar i svenska bassänger för att sedan sätta ut dem i sjöar, hav och vattendrag.

Den svenska planen skickades in till EU-kommissionen och godkändes. Med andra ord var ålen satt i en förvaltningsplan från och med 2009 och allt borde vara

frid och fröjd. Samma år fick ålen ytterligare ett skydd genom att bli upptagen på miljökonventionen CITES b-lista för utrotningshotade arter. Det innebar att Spaniens, Frankrikes och Portugals miljardindustri med glasål till Kina förbjöds. Sveriges Fiskares Riksförbund jublade. Handeln med ål inom EU kunde dock fortsätta.

På pappret såg det bra ut för Sverige som hade gått längre än de flesta, inte minst genom att inte tillåta några nya ålfiskare på banan. Sedan 2007 fick endast yrkesfiskare, som redan kunde visa upp att de fiskade 400 kilo ål om året, lov att fortsätta. Detta drag uppfattades dock som motsägelsefullt av vissa - hur kunde de som fiskade mest få lov att fortsätta att fiska om det uttalade målet var att minska fångsterna?

Problematiken illustrerar just vilket svårt uppdrag som regeringen har gett Havs- och vattenmyndigheten. På myndighetens hemsida kan man läsa att "målet för havspolitik är att havet och dess naturresurser ska utnyttjas på ett hållbart sätt så att livet i vattnen bevaras. Samtidigt ska de som arbetar i haven fortsätta ha livskraftiga företag." Myndigheten ska alltså slå vakt om fiskenäringen och fisken på samma gång. Det funkar i praktiken endast om fisken befinner sig på biologiskt säkra nivåer. Vilket ingen forskare har kunnat säga om ålen på flera tiotals år. Tvärtom har utsikterna varierat från att vara har-vi-tur-kan-den-räddas till att som allra tidigast kunna återhämta sig om 80 år.

Nu fanns det de som tyckte att ålen hade gått ur askan i elden. Ålen, som fortfarande var utrotningshotad, hade i stället fått grönt ljus för fortsatt fiske i förvaltningsplanen. Flera röster hävdade fortfarande att det enda rimliga var att sluta fiska helt och hållet. Forskaren Henrik Svedäng arbetar på Havsfiskelaboratoriet på Sveriges lantbruksuniversitet som ligger i Lysekil. Han har jobbat med havsfrågor i 30 år, men har inte haft någon roll i utarbetandet av den svenska ålförvaltningsplanen. Förra året skrev han en kritisk rapport mot hela det underlag som Sveriges räddningsplan baserar sig på.

-Man behöver inte vara konspiratoriskt lagd för att förstå att den är gjord för att hålla ålfisket vid liv, säger han.

Henrik Svedäng tycker att planen bygger på

”Utsättningar är ett fullständigt skott i mörkret, man vet inte om de fungerar. De utsättningar man har gjort visar att ålarna får ett väldigt förvirrat beteende och inte hittar till Sargasso.”

osäkra modeller som trollar fram ett överskott av ål, även om det är oklart att det finns ett sådant att tala om. Särskilt kritisk är Henrik Svedäng mot de förhoppningar som den svenska förvaltningsplanen ställer till ålutsättningarna. De bygger på att köpa glasål från andra delar av Europa för att sedan flytta dem till Sverige och föda upp dessa i bassänger. Sedan sätts de ut i svenskt vatten.

- Utsättningar är ett fullständigt skott i mörkret, man vet inte om de fungerar. De utsättningar man har gjort visar att ålarna får ett väldigt förvirrat beteende och inte hittar till Sargasso för att leka.

De dundrar in i den tyska och polska kusten i stället för att hitta ut genom Öresund och de danska bälten, säger Henrik Svedäng och fortsätter:

- Utsättningar är mer en statssubventionerad industri som håller fisket igång än vad det bidrar till att öka ålbeståndet.

Han säger att det har uppstått en slags lojalitet mellan olika aktörer som egentligen inte har samma målsättningar. Det har skapat problem, menar Henrik Svedäng.

- Det är ju svårt att vara elak mot dem man känner. Jag ser en oförsvarlig allians som botten i ett konfliktundvikande mellan fiskare, forskare och förvaltare som har gått in i varandras roller.

Utsättningarna är onekligen en lönsam industri för det enda svenska företaget som ägnar sig åt dem. Scandinavian Silver Eel ligger i Helsingborg och har tack vare den svenska ålförvaltningsplanen fått en stabil inkomstkälla. Det är en företagares våta dröm att ha staten som en kund som i sin tur har gjort sig beroende av att sätta ut ål för att uppnå sina mål i ålförvaltningsplanen. Dessutom behöver staten inte stå för hela notan eftersom köpet finansieras till hälften av den europeiska fiskefonden. Staten köpte tre miljoner glasål från företaget förra året. Två och halv miljoner i år.

De fem anställda i Scandinavian Silver Eel omsätter cirka 18 miljoner kronor om året. Det här kan jämföras med det svenska ålfisket, som Sverige slåss för med näbbar och klor, som i år beräknas ge 251 ålfiskare 15 miljoner att dela på. Det blir 40 000 kronor per man. Inte så mycket med tanke på att speciallicensen en gång bara gavs till fiskare som kunde styrka att deras ålfiske var av yrkesmässig karaktär.

- I praktiken ger ålfisket ingen vinst, pengarna går bara till kostnader. Presenterar du siffrorna för ekonomer så suckar de bara, säger Henrik Svedäng som i stället vill se ett totalt ålfiskestopp.

Men den svenska ålförvaltningsplanen har inte ens ett ålfiskestopp som en möjlig åtgärd. Det finns helt enkelt inte på diskussionsbordet, vilket irriterar Henrik Svedäng. Någon förklaring till varför det inte är ett alternativ förklaras heller inte i planen. Det verkar mer sitta i väggarna i den svenska fiskeriförvaltningen att fiskestopp ska undvikas till varje pris.

Fredrik Nordwall är enhetschef för biologisk mångfald och fisk på Havs- och vattenmyndigheten.

- Om det inte är nödvändigt ska man inte stänga

ett fiske helt, säger han.

Internationella havsforskningsrådet säger att den mänskliga påverkan på åldödligheten bör sättas så nära noll som möjligt.

- Lagg märke till att de inte säger noll. Utan så nära noll som möjligt. Det finns en EU-förordning som har till syfte att rädda ålen, och den rättar sig Sverige efter, och i den står det inget om att man måste införa fiskestopp, säger han och fortsätter:

- Vi har gjort mycket för att minska fisket. Nu i våras stängde vi gulålsfisket på västkusten som resulterade i 110 indragna speciallicenser. Nu är an-

”Ett ålfiskestopp i Sverige hade bara blivit en symbolisk åtgärd. Att stoppa resten av det lilla fiske vi har nu kommer inte ha någon effekt, det måste i så fall göras på EU-nivå.”

talet svenska ålfiskare nere på 251. För tio år sedan fanns 800, säger Fredrik Nordwall.

Färre ålfiskare har lett till mindre fångster. Förra året drogs det upp 350 ton vilket har gjort att ålfisket numera har krympt till nivåer där det inte orsakar större dödlighet än kraftverken eller att ålen har fått sina naturliga vandringsvägar blockerade i form av byggen av dammar och utgrävda diken.

Krävs det inte att något land markerar att det behövs mer för att rädda ålen än att hänvisa till en EU-plan?

- Ett ålfiskestopp i Sverige hade bara blivit en symbolisk åtgärd. Att stoppa resten av det lilla fiske vi har nu kommer inte ha någon effekt, det måste i så fall göras på EU-nivå. En enskild aktör kan inte rädda ålen. Andra länder i EU måste också göra vad de har skrivit i sina förvaltningsplaner. Om alla gör vad de har lovat kommer ålen räddas, men just nu finns indikationer om vissa som inte sköter sig, säger Fredrik Nordwall och tillägger:

- Till sist ska vi inte glömma att halva fångsten av ål dras upp nere vid Medelhavet,

”Halva fångsten av ål dras upp nere vid medelhavet”. Det är bekanta tongångar. Hur var det nu Johan Wagnström, fiskeridirektör på Länsstyrelsen, uttryckte det hela? Då EU-kommissionen bestämde sig för att kräva att länderna skulle minska åldödligheten i form av förvaltningsplaner. Det blev en ”pajkastning mellan länderna.”

Orsaken till att länderna slåss för att fortsätta slänga ut nät och sätta ryssjor handlar om ekonomiska intressen för ålfisket. Det har jag förstätt. Men Fredrik Nordwalls sista svar innan vi lade på blev

FOLKVALD. Isabella Lövin håller inte med om att det svenska ålfisket endast skulle vara musealt. I stället vill hon att hela EU inför ett ålfiskestopp.

ändå väl svårt att smälta.

– Hade det inte funnits ett ekonomiskt intresse för ålfisket hade EU nog redan infört ett fiskestopp.

Är det för att vi tjänar pengar på ålen som EU-kommissionen inte väljer att utverka ett lagförslag som tvingar medlemsländerna att sluta fiska den? Jag blir nyfiken på hur de tänker i Bryssel. Det var ju EU som gick ut med direktiven att länderna skulle förvalta sin ål.

Och plötsligt svindlar det till. Det var ju samma plats som de första ålfiskarna i Ålabodarna en gång hade kommit från. De var belgare och holländare som en gång hade lockats av det goda ålfisket. Jag packar mina papper och drar dit för att träffa Isabella Lövin.

2007 skrev hon den uppmärksammade boken Tyst hav med fokus på att ålen höll på att försvinna för gott. I den beskrev hon hur EU i årtal medvetet har överfiskat sina fiskbestånd trots att forskarna uttryckligen givit råd om att minska fiskkvoterna.

Två år senare valdes Isabella Lövin som EU-parlamentariker för miljöpartiet. Nu har hon suttit i EU-parlamentet i tre år. Hennes resa till Bryssel började med pressmeddelandet från Fiskeriverket 2003 som beskrev att antalet glasål till Europa hade minskat med 99 procent från 1980 års nivåer.

Isabella Lövin presssekreterare Axel Naver kommer ut från EU-parlamentet och känner igen mig på ett signalement. En olivgrön ryggsäck. Han tar mig in via en dörr på baksidan av byggnaden.

– Det är smidigare om jag bär din kamera, annars måste vi skriva i så mycket papper, säger han och fyller i mig som besökare till Carl Schlyter, en annan miljöpartist som också sitter i parlamentet.

– Det är bara en formsak att du är inskriven som Carls gäst, du behöver inte vara rädd för att behöva träffa honom, säger Axel samtidigt som han slår mig på axeln och skrattar. Sedan leder han mig vidare till säkerhetskontrollen.

En hiss och flera virvlande korridorer senare hamnar jag till slut hos Isabella Lövin. Hon sitter djupt begraven i papper på sitt arbetsrum. På väggarna sitter några affischer med bilder på fiskarter som håller på att försvinna från världshaven. Just nu är hon engagerad med att jobba fram en ny gemensam fiskerireform för EU. Det är ett massivt jobb som endast sker var tionde år och 2012 är just det året som det ska ske på nytt. I början av nästa år räknar parlamentet med att enas kring ett lagförslag som ska rätta till problemen med EU:s fiske.

Ett av de största bekymren, som också har uppmärksammats mest i medierna, är att fiskare tvingas kasta fullt ätbar fisk för att de tar upp arter som redan har fått sina kvoter fyllda.

Det är stora ekonomiska och miljömässiga intressen som står på spel och viljorna är spretiga. Därför räknar inte Isabella Lövin med att ministerrådet kommer acceptera parlamentets förslag. Sedan Lisabonfördraget måste de vara överens om vissa stora beslut som EU tar. Långa och seiga förhandlingar är därför att vänta. Nu har Isabella sett EU från insidan i tre år och har hunnit skapa sig en bild över hur arbetet med fiskefrågor går till.

– Låt mig ge dig ett exempel på dubbelmoralen inom EU, säger hon och lutar sig över skrivbordet och pausar kort innan hon fortsätter. För ett par år sedan utvärderade EU:s miljömyndighet om ålen borde bli totalförbjuden att handla med. De kom fram till att ålen uppfyller alla kriterierna *sky high*. Men så sitter deras kollegor i ett hus lite längre bort

”Med andra ord säger de att djur som *utnyttjas i ett kommersiellt syfte är skyddslösa.*”

på DG Mare, alltså EU:s Havs- och vattenmyndighet, och försöker hindra det där med motiveringen att ”nja, vi ska nog inte ändå”, och säger att ålen redan skyddas i de olika ländernas förvaltningsplaner. Med andra ord säger de att djur som utnyttjas i ett kommersiellt syfte är skyddslösa.

Isabella Lövin sätter sig till rätta i stolen igen och dömer ut den svenska ålförvaltningsplanen som ”totalt värdelös” för att den experimenterar med en art som riskerar att försvinna för gott. Liksom Henrik Svedäng ger hon inte mycket för ålutsättningar. År 2010 uttryckte Internationella havsforskningsrådet stor tveksamhet om utsatta ålar hittar hem till Sargassohavet. Då passade Isabella Lövin på att kupa EU-kommissionen med de nya vetenskapliga rönen.

– Jag bad dem omvärdera synen på utsättningar. Om utsatta ålar blir inte hittar till Sargasso, hur ska de då bidra till att ålbeståndet ökar? Utsättningar bidrar bara till att hålla fisket igång, inte att hjälpa ålen att föröka sig.

EU-kommissionen visade sig inte vara så sugna på att lyssna på hennes förslag. Isabella menar att det är svårt att göra något för ålen som enskild EU-parlamentariker så länge som de olika ländernas förvaltningsplaner är igång. De ska först utvärderas av EU innan något mer drastiskt som ett totalt ålfiskestopp skulle kunna vara ett alternativ.

– Det är en långsam tidtabell som inte medger några plötsliga stopp. Kommissionen kan implementera nödåtgärder, men rådet kan kvickt häva det om fiskeriministrarna inte är med på båten. Och det är svårt att få med dem på den.

Du beskriver byråkratin, men det är ju en utrotningshotad art vi talar om. Vad hindrar EU från att beordra ett totalt ålfiskestopp?

– Det undrade jag med innan jag kom in i parlamentet. Då hade jag en annan syn på politisk vilja än vad jag har i dag. Jag har lärt mig att det spelar ingen roll vad som är rätt och fel, den politiska viljan är främst beroende av en opinion som tycker att det är en bra idé att införa ett ålfiskestopp. Men just nu finns det en opinion som säger: ”ålfiskegubbar, det är tradition det, de är hederliga stackars människor som minsann ska få fiska ål.”

Isabella Lövin nämner Frankrike som ett land som aktivt bildar opinion för ålfiskarna. I Frankrike står även Världsnaturfonden på ålfiskarnas sida. Landet var motståndare till att ålen hamnade på CITES

lista som kritisk hotad art år 2009. Det innebar ju att den lönsamma exporten till Kina försvann.

– Jag har till och med svårt att övertyga mina egna gröna partikamrater i Frankrike om hur hotad ålen är. Även de står på ålfiskarnas sida, säger hon och slår ut armarna.

Vad gör du för att övertyga dem?

– Jag visar vetenskapliga fakta som de inte kände till. Motståndet bygger ju på att de inte förstår att det är ett enda bestånd, utan att de tror att småskaliga ålfiskare i en viss flod i Frankrike sköter sig bra och att det därför är ofarligt att fiska. Men när man pratar med dem förstår de ju att det finns inget sånt som en fransk ål, eller en fransk angelägenhet. Det är en europeisk ål, en europeisk fråga.

Jag lämnar Isabella Lövin och beger mig ett stenkast från Bryssels maktcenter till Greenpeace högkvarter.

Där sitter Saskia Richartz som är ansvarig för att forma organisationens åsikter i havsfrågor.

Jag hänvisas till ett rum som har en klocka som går baklänges. Efter en stund kommer hon in med vindruvor och en stor karaff vatten. Jag försöker variera min fråga om varför EU inte inför ett ålfiskestopp, men jag ställer frågan rakt ut åter igen.

– När har EU någonsin infört ett fiskestopp?, svarar hon retoriskt.

Saskia Richartz har jobbat med havsfrågor i sju år och har sett hur EU arbetar på nära håll. Ett fiskestopp är ytterst sällsynt, säger hon.

– Politikerna är rädda för att industrin kommer förlora sina yrkesfiskare om det införs ett fiskestopp. Sen tror de också att ett fiskestopp för en art bara kommer leda till ett nya krav för fiskestopp för en

DELIKATESS. Jalle Löfström säger att lyxkrogen Aquavit New York har fått smaka på Ålabodarnas ålagräs. En restaurang på Österlen har köpt från Jalle och tagit det över Atlanten.

Som är vildfångad i Bristol Channel.

– Jag får kolla upp det här med de som står i delikatessen.

Två timmar senare ringer Ingvar upp.

–Det stämmer att vi har den ålen du talar om. Och det har vi för att det finns en efterfrågan från våra kunder. Och vi har valt en leverantör som väljer att placera ut 70%. De gör ju mycket mer än många andra. De fiskar ju inte bara upp den utan tar ett större ansvar.

Andra butiker har valt att inte ha den ålen heller.

– Vi ser över våra beslut en gång i halvåret och på sikt kan vi sluta ha det. Sedan du ringde har jag talat med personalen och det visade sig att flera av dem inte visste att ålen var rödlistad. Så det handlar mycket om att jobba med medvetenheten. Då finns det nog kunder som inte heller vet. Så nu ska vi i första skedet prata med leverantören om sätta upp information att ålen vi säljer kommer från någon som också jobbar med utsättningar.

Kan ni inte bara säga nej tack?

– Jo, i grund och botten är det enkelt. Men Curt Gelin bor på orten och pratar skickligt om sin produkt. Det gör det till en större utmaning. Men på sikt vet jag att vi kommer sluta med ålen, säger Ingvar Andersson.

Jag åker till Ålabodarna för att träffa Jalle igen. Jag vill höra vad han tror om ålens framtid. Han möter upp mig längst ut på sin strandtomt.

– Du vet, jag ser att vattnet har blivit renare. Vegetationen på botten har blivit bättre. Ålagraset har varit borta från sundet i 15, 20 år, men nu finns det här igen. Det är ett tecken på att ålen kan vara på väg tillbaka. Jag har varit ute och samlat famnavis av gräset. De äter det som en delikatess på fina restauranger.

Är du inte sugen på att sätta en ryssja för att testa om det finns ål?

– Ohh, jag vågar inte ens tänka på det. Nej, det är för stort att tänka på att fånga ål igen. Fånga ål igen. Nej, få mig inte att tänka på att fånga ål, svarar Jalle.

Inte ål, men ålagräs. Kanske finns det hopp om ålen ändå.

Text och foto: Lukas Ernryd

annan art. De stretar emot allt de kan mot alla typer av fiskestopp helt enkelt. Det spelar nästan ingen roll hur hotad arten är.

Men om vi inte stoppar fisket, så kanske det inte finns några ålar att fånga. Vad ska vi säga till våra barn och barnbarn då?

– Vi kommer säga: visst är det gott med räkor? Livet går vidare för oss, det är inget ovanligt för människan. Förlorar vi en art så går vi vidare med nästa. En miljöforskare grävde fram några gamla menyer från överklassrestaurangerna i New York i början av 1900-talet som innehöll pärlbåtssnäck. I dag klassas

den som en levande fossil. Extremt utrotningshotad, men den finns fortfarande i få exemplar. Har vi tur kan den räddas men ingen vet om det kommer gå.

När jag landar i Sverige igen bestämmer jag mig för att ringa någon av dem som säljer vår tids pärlbåtssnäck.

Scandinavian Silver Eel, företaget som importerar ålyngel för att sedan sälja vidare till svenska staten, föder också upp en del av ålen i vattentankar. Sedan säljs dessa till svenska restauranger och butiker. Det var Curt Gelin som startade Scandinavian Silver Eel

år 1981 och han har lyckats få ICA-butiken på sin hemort i Bjärred att köpa den uppfödda ålen.

Flera butiker säljer inte ål för att den är rödlistad, hur resonerar du när ni väljer att göra det?

– Det är upp till varje ICA-butik att välja vad den vill sälja, och jag har inte sett det på väldigt länge i butiken, säger Ingvar Andersson, butikschef.

Du fick tio paket i förra veckan till din butik.

–Hur vet du det? Var ringde du från sa du?

Jag är journaliststudent. Curt Gelin sa det.

– Journalist? Det skulle du ha berättat. I vilket fall är det odlad ål vi säljer.